

הקדמה

בשבח והודיה לה' הננו מוציאים לאור לקט נבחר של מאמרי חסידות, דברי אלקים חיים, מכ"ק אדמו"ר רבי יוסף יצחק מליובאוויטש נ"ע, הנודע בשם אדמו"ר הריי"צ.

מאמריו של אדמו"ר הריי"צ מתבססים לרוב על דרושי חסידות של קודמיו לבית חב"ד, אך אל תוכם הוא יוצק את סגנונו המפורסם: תיאור נרחב בשפה עשירה, ציורית ומוחשית, של מושגים רוחניים וזכים מעולם הנפש והספירות, כאשר גם פרט מתורת הסוד המוזכר כבדרך אגב - זוכה להבהרה והסבר.

מאמריו מתובלים לרוב גם בדברי מוסר והתעוררות, בסגנון משובב נפש ומתוך התייחסות ישירה ומעשית לעניינים שונים בחיי היהודי, ונופך מיוחד מוסיפה לכך העובדה שמרביתם נאמרו והופצו בעודו עוסק במסירות נפש בחיזוק היהדות והפצתה, אם בשנות הגזירה הקשות ברוסיה הסובייטית, אם בטלטולי מלחמת העולם השנייה, ואם בשנותיה הראשונות של יהדות ארצות-הברית.

בספר זה באו כמה ממאמריו היסודיים, המשלבים הן ביאורים מעמיקים ב'השכלה' של תורת חב"ד והן אריכות דברים שעיקרה ה'עבודה' שבלב.

בספר נכלל גם חלק מ'המשך' המאמרים (קבוצת מאמרים המבארת עניין אחד בהמשכים) הנודע בשם 'באתי לגני - תש"י', שבו מבוארת בהרחבה סוגיית היסוד בתורת החסידות - "נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים", ומשמעותה בעבודת הנפש.

'המשך' זה התפרסם וקיבל משנה חשיבות לאור העובדה שהוא נמסר לדפוס על ידי רבינו לקראת שבת פרשת בא, י' בשבט תש"י, שהיתה למעשה יום הסתלקותו לגנזי מרומים. בעקבות כך, ממלא מקומו, כ"ק אדמו"ר זי"ע, העניק למאמר זה מעמד מיוחד והתייחס אליו כאל כעין 'צוואה' רוחנית, והיה מפיק ממנו הוראות והדרכות רבות ואף השתית עליו את מאמרו הראשון - שנאמר עם עלותו על כס הנשיאות באופן רשמי, ביום השנה הראשון להסתלקות קודמו - בו הוא עוסק, על יסוד 'המשך' זה, בהגדרת משימתו של הדור הנוכחי כמשלים את עבודתם של נשיאי חב"ד בהבאת אור השכינה 'בתחתונים'.

מדי שנה, ביום השנה י' בשבט, נהג הרבי לומר מאמר שבו התמקד בביאור פרק נוסף מתוך פרקי ה'המשך', תוך שהוא מקפיד לשלב במאמרו מובאות מהבעש"ט, מהמגיד ממעזריטש ומנשיאי חב"ד. לימים יצאו לאור כל המאמרים בסדרה "תורת מנחם - ספר המאמרים באתי לגני".

בעקבות זאת, אופי הביאורים ל'המשך' זה בספרנו שונה במקצת מדרכנו בשאר המאמרים, ומופיעה בהם העמקה והרחבה - מתוך מאמרי הרבי - הגולשת לעתים במדת מה מעבר להסבר חיוני הנצמד להבנת הפשט על אתר בלבד.

עם זאת, מרביתם של ביאורי הרבי לא באו בספרנו, והשתדלנו להביא רק את אלו התורמים - לפי ראות עינינו - הבנה נוספת בפשוטם של דברים ובכוונתם על אתר, וגם זאת באופן מתומצת יחסית. לעתים הסתפקנו בציון בלבד למקומות נוספים במאמרי הרבי בהם הוא דן בנקודות שונות שנראה שחלק מהלומדים יבקשו למצוא הרחבה אודותן.

***

הספר יוצא לאור כחלק מסדרת "המעיינות" שזו מגמתה ומטרתה - להביא את תורת החסידות לחוגים רחבים בצורה כזו שימצאו לפניהם את המקור, הם המעיינות עצמם, ללא שינוי או תוספת, אך ההגשה היא בצורה שמסירה את כל המחסומים שעשויים למנוע מהלומד ליהנות מהמעיינות ולרוות את נפשו הצמאה לדברי אלוקים חיים.

לפיכך, המאמרים באים עם ביאור קצר ותמציתי המיוחד בכך שמצד אחד הוא פותח לפני הלומדים את שערי החכמה של תורת חסידות חב"ד ומגיש את המאמרים בתוספת כלי-עזר המאפשרים את הלימוד גם למי שלא הורגל בו, ומאידך - אינו מפרט ומאריך יותר מכדי הצורך, וזאת במגמה לאפשר ללומד להתנסות בלימוד המעיינות עצמם כפי שהם במקורם.

בקשר ל'תוכן פרקי המאמר' המופיע בראש כל מאמר - חשוב לציין כי יש להבדיל בין מרבית המאמרים, בהם אין מדובר אלא בהבאתם לפונדק אחד של ה'קיצורים' המופיעים כבר במאמרים במקורם (בסיומי הפרקים) - מאת רבינו, ובין המאמרים ד"ה כי קרוב תרפ"א, ד"ה ויחד לכבנו תש"א וד"ה את שבתותי ת"ש - שבהם נכתב 'תוכן פרקי המאמר' על ידי המערכת.

***

המלאכה הגדולה של החלוקה לקטעים, הפיסוק, פתיחת ראשי התיבות וכתובת ועריכת הביאורים ומראי המקומות נעשתה ע"י הרה"ח הרב צבי הירש שי' זלמנוב. השתתף בעריכה: הרה"ח הרב שניאור זלמן שי' העכט. הספר עבר עיבוד ועריכה לשונית ע"י הרה"ח הרב אברהם שי' וולף. וזכות הרבים תלויה בהם.

***

ויהי רצון שיתן ה' יתברך "לב לדעת ועינים לראות ואוזנים לשמוע" את דברי אלקים חיים שבתורת החסידות, ונזכה בקרוב לקיום היעוד "ולא ילמדו עוד איש את רעהו גו' כי כולם ידעו אותי", בקרוב ממש.

ספריית מעיינותיך

כללי העריכה:

המאמרים נחלקו לקטעים, נוספו בהם סימני פיסוק וכל ראשי התיבות נפתחו ופוענחו.

נוספו מראי מקומות לפסוקי תנ"ך, מאמרי חז"ל וספרי קבלה, ובמקומות שהדבר נצרך להבנת הפשט - בתוספת ציטוט.

לעתים הובא גם ציטוט מספרי חסידות חב"ד, בדרך כלל - מספרי היסוד של אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי. ובמקומות שייטכן שהציטוט יכביד, ולאידך יתכן שאי מי מהלומדים יתקשה בהבנת הדברים ללא עיון במקומות אחרים - בא רק ציון לספרי חסידות בהם נתבאר העניין.

הביאור כולל הסבר קצר למושגים שונים בתורת הסוד ובספרי חסידות, כפי הנצרך להבנת הפשט על אתר, וכן לתכנים אותם מביע המאמר בשפה הרגילה ללומדי חסידות אך אינה מובנת דיה למי שלא הורגל בכך.

נוסף תרגום ופענוח ביטויים בארמית או באידיש, ולעתים גם הסבר ביטויים מספרים קדמונים שאולי אינם מוכרים לקורא בימינו.

נוסף ביאור הבנת מהלך העניינים ומבנה המאמר - במקומות בהם היה נראה שהקורא המצוי עשוי להפיק מכך תועלת.

עניינים שנזכרים במאמר כמה פעמים נתבארו בפעם הראשונה בלבד, אך כאשר נראה היה שהקורא זקוק לחזרה על הביאור גם בהמשך, נוסף ציון למקום בו התבאר העניין לעיל.

עם זאת, לא בכל פעם שהביאור במאמר מיוסד ובא בהמשך לביאורים שבאו קודם לכן, הדבר צויין במפורש. זאת, מתוך מגמה שהלומד יעמוד על כך בעצמו, בהתאם לכוונה הכללית של סדרת 'המעיינות' - לפתוח שערים בתורת חב"ד תוך מתן הזדמנות ללומד להתנסות בלימוד ה"מעיינות" במקורם. וזאת למעט במקרים בהם יתכן שלומדים מסוימים יתקשו בהבנת ההקשר למבואר לעיל ולהלן.

ולסיום ראוי להבהיר כי כל מאמר בספר הוא חטיבה בפני עצמה, וניתן ללמוד אותו גם ללא עיון במאמרים שלפניו או שלאחריו.

תוכן עניינים

13. ד"ה באתי לגני תש"י.....
מהי תכלית הכוונה בבריאת העולמות, וכיצד מממש אותה האדם? * איזה סוג של אור אלקי ממשיך האדם בעולם על ידי עבודת ההתגברות על החושך והרע? * מהו המקדש הרוחני שבנפש, ומהי "עבודת הקרבנות" המתבצעת בו? * כיצד פועל האדם בעצמו "ואהבת את ה' בכל לבבך - בשני יצריך"? * מה הפירוש "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות", ומהו הגורם לכך שאדם חוטא למרות האמונה הטבועה בעומק נפשו? * האם כל עבירה מפרידה את האדם מאלקות או שישנם חילוקים בדבר בין סוגי העבירות? * באיזה כח יש להשתמש מול ה"רוח שטות" הגורמת לעבירה? * עם איזה אופן של עבודה רוחנית ניתן להגיע אל עצמות האין-סוף, מדוע הנביא נקרא בכתוב "משוגע" ומהי הדרך המעשית הנלמדת מכך לגבי אופן הנהגת האדם ואורח חייו? * ביאור נרחב למשמעותה וכח פעולתה של עשיית "דירה בתחתונים" בעבודת הנפש
47. ד"ה היושבת בגנים תש"י.....
מה פשר סודן של האותיות ש' ק' ר' המבואר בראש ספר הזהר, וכיצד הן מבטאות את ההבדל המהותי בין צד הקדושה לצד הטומאה? * מדוע ענין הביטול כה הכרחי לקבלת דברי תורה או שפע אלקי? * היכן נמצא השפע הגשמי - בצד הקדושה או בצד הטומאה? * מהו אופן התנהלותם הראוי של שלושת "לבושי הנפש" - המחשבה, הדיבור והמעשה, ואיזה עיוות יש בצורת התנהלותם בצד הטומאה? * כיצד פועלות המצוות חיבור בין האין-סוף לעולם, ומדוע עבודת קיום המצוות בזמן הגלות דוקא, מתוך קשיים, מביאה את הגילוי האלקי לעתיד לבוא? * איך ניתן לתקן את "שקר" העולם, ומדוע הדבר נתון דוקא בידן של נשמות ישראל בהיותן למטה? * מהות ההבדל בין צד הקדושה לצד הטומאה, וההוראה מכך באופן הנהגת האדם ודרך פעולתו לתיקון העולם
81. ד"ה אין הקב"ה בא בטרוניא תרפ"ה.....
מהו שורש כחם של בני ישראל לקיום המצוות בעודם "המעט מכל העמים", והאם לשם כך די בעבודת המוח והלב? * האם החכמה והשכל מועילים לאדם לגבור על המשיכה לתאוות הגוף? * כיצד ניתן להתמודד מול הלעג והזלזול הרב שיש בדורותינו בלומדי התורה ומקיימי המצוות? * מה פשר הכינוי "עקבות משיחא"

- לשון "עקב", וכיצד בא הדבר לידי ביטוי בזמננו? * מה היסוד לקביעה שיש בידינו את הכחות הנפשיים הנדרשים להתמודדות עם קשיים שהתחדשו בתקופתנו בעבודת ה'? * מדוע קבעו חז"ל "לעולם ילמד אדם במקום שלבו חפץ", ולמה לולא זאת בלתי אפשרי להצליח בלימוד למרות כישורי השכל? * מה סודו של כח הרצון לעומת יתר כחות הנפש, מיהו הכח המניע אותו והיכן עיקר מקום השראתו בגוף האדם? * מהי הסיבה הפנימית לכך שה"עקב" שברגל הנו נטול רגש כמעט לגמרי, האם למרות זאת יש בו מעלה רוחנית כלשהי על פני אברים עדינים יותר כמו המוח והלב ומה ניתן להסיק מכך ביחס לדורנו הנמשל ל"עקב"? * באיזה ענין מתבטאת הירידה הרוחנית של נשמות דורותינו לעומת מדרגתם של בני ישראל בזמן הבית, ובאיזו תקופה היה קל יותר להגיע לידי מדרגה של מסירות נפש? * מהי מעלתם של אנשים פשוטים, וכיצד צריכה להיות הנהגתם של בעלי מוחין בימינו? * עיקרה של העבודה הרוחנית הנדרשת בימינו לאור הבנת מדרגתו ומצבו הרוחני של הדור על פי משל מכחות הנפש

ד"ה כי קרוב תרפ"א 99

מהי נקודת מעלתו של כח המחשבה על פני כחות הדיבור והמעשה, וכיצד מתבטא הדבר בסדר עבודת האדם ברוחניות? * מהו העיקר בלימוד התורה - הדיבור הגשמי או הידיעה השכלית? * במה יש למקד את השכל בעת ההעמקה בעניני אלקות, וכיצד משליך הדבר על השליטה על רגשי הלב * האם השפעת המוח על הלב היא מוחלטת וישירה, ומה ההבדל בין מדרגת צדיקים ש"לבם ברשותם" למדרגת בינונים שבהם "המוח שליט על הלב"? * מה פשר הכרוזים העליונים המעוררים לתשובה - לשם מה הם מוכרזים ומיהו השומע אותם? * מהו ה"מזל" שיש לכל נשמה למעלה, וכיצד הוא משפיע על האדם בעודו למטה? * האם בחינת ה"חכמה" שבנפש פירושה הבנה שכלית, ומהו אם כן ההבדל בינה לבין ה"בינה"? * כיצד משפיעה על נשמת האדם לאחר ירידתה לעולם הזה העובדה שראשית התהוותה היא בעולם האצילות? * האם אפשר להגיע למסירות נפש על ידי הכרה שכלית באמת האלקית? * ממה נובע תוקף הדבקות בעניני קדושה באופן בלתי ניתן לשינוי? * מדוע יש צורך בהשגה והתבוננות שכלית באלקות, ואין די בהתקשרות העל-שכלית באלקות שמצד פנימיות הנפש? * מהי תרומתן של כל אחת מהשתים - החכמה והבינה - להתבוננות באלקות, ומיהו הנותן את הכח לשלב את שתיהן? * כיצד ניתן להפוך מדות רעות לטובות, ומהי הדרך לכך שהביטול לאלקות המצוי בפנימיות הנפש יבוא לידי ביטוי בענינים של הנהגה בפועל ובמעשה? * מדוע התורה מורכבת משני חלקים - תורה שבכתב ותורה שבעל פה, וכיצד תורם הדבר לכך שהשפעת הנפש על הנהגת האדם תהיה דבר "קרוב מאוד" לכל אחד? * איך מתקנת המרירות שבעבודת התשובה את הפגם שפגמו החטאים בנשמה? * מה ההבדל בין רע גלוי לרע נסתר בנפש האדם, ומהי הדרך לתיקונו של כל אחד מהם? * מדוע פריקת עול פוגמת בעומק הנפש ומהווה מקור לכל שאר הנפילות הרוחניות? * מהי היחודיות בענין הדיבור בדברי תורה, ומדוע זוהי הדרך שעל ידה "קרוב" האדם לה'? * ארבעה שלבים בעבודת הנשמה, מצד ארבע אותיות שם הוי"ה שבה, שבכוחם "קרוב אליך הדבר מאוד"

ד"ה ויחד לבכנו תש"א..... 189

מדוע כה חיוני שהתפילה תהיה חדורה באהבה ויראה, וכיצד הדבר משליך על אופן הנהגתו של האדם במשך היום? * האם תפילה שבה מחשבת האדם טרודה בדברים אחרים נחשבת כ"היסח הדעת" גמור מאלקות ח"ו? * מהו סוד ההלכה שיש "לקבוע מקום" לתפילה, ומה נגרם מתפילה שאין בה ריכוז ושימת לב לקדושתה? * מה יגרום לאדם לבקש "ויחד לבכנו לאהבה וליראה את שמך", ומהו תוכנה של בקשה זו? * מדוע אורו של הקב"ה מאיר לעולמות בשני אופנים - "ממלא כל עלמין" ו"סובב כל עלמין", ומה המשל לכך מכחות הנפש? * האם "סובב כל עלמין" הוא עצמותו של הקב"ה או רק אור מצומצם ממנו? * מה ההבדל בין התבוננות באור ה"ממלא כל עלמין" להתבוננות באור ה"סובב כל עלמין", ומהי התוצאה של כל אחת מסוגי ההתבוננות הללו? * ביאור תוכן הבקשה "ויחד לבכנו לאהבה וליראה את שמך" - לאור הסבר ההבדל בין אור ה"ממלא כל עלמין" לאור ה"סובב כל עלמין"

ד"ה ויבא עמלק תש"מ..... 223

מהי הדוגמה ל"עמלק" - המקרר את האמונה בנסיו הגלויים של הקב"ה - בעבודת הנפש, ומה משמעות דברי חז"ל שביאתו של עמלק נובעת מ"רפיון" בתורה? * האם מעלת האדם על בעלי החיים היא רק בעצם תכונת השכל הקיימת בו? * איזה סוג של השכלה מבטא את מעלת השכל לאמתתו, ומה יותר נעלה - שכל מופשט ונטול השפעה על הלב או שכל המעורר למדות טובות? * מה הקשר בין "נפש הבהמית" ל"בהמה", ומהו ההבדל בין השכל של הנפש הבהמית לשכל של הנפש האלקית? * מה גורם לשכל האדם להיות משוחד ולהצדיק את מעשיו גם כשהדברים הם הפך השכל הישר, ומהו הנזק הנפשי הנגרם כתוצאה מכך? * כיצד הוא אופן הבנתה של הנפש האלקית בעניני אלקות, ומה תפקידה של ה"נפש השכלית" בענין זה? * האם הנפש הבהמית מסוגלת להבין גם כן את ענין התהוות העולם "מאין ליש"? * מה פשר הגדרת הבריאה כ"יש מאין" בשעה שכל הנבראים היו קיימים תחילה במחשבתו הקדומה של הקב"ה? * כיצד משפיעה ההתבוננות בענין הבריאה "יש מאין" על נפש האדם, ואיזה רצון מתעורר בו כתוצאה מכך? * מה משמעות הציווי "ואהבת את ה' אלקיך", וכיצד יתכן לצוות על רגש שבלב? * מהי התרופה כנגד חוצפתו של עמלק המקרר את האמונה ומעורר בה ספקות? * הוראת דרך כיצד תוכל הנפש האלקית למצוא "שפה משותפת" עם הנפש הבהמית ולעוררה לאהבת ה', לאור הבנת החילוק ביניהן במהותן ובאופן תפיסתן בעניני אלקות

ד"ה את שבתותי ת"ש..... 253

מהי מהותה של ה"מנוחה" שנוספה בעולם ביום השביעי למעשה בראשית, ומה פשר המחלוקת במדרש אם לדמותה לכניסת כלה לחופה או להוספת חותם בטבעת? * מה ההבדל בין אור פנימי לאור מקיף, מדוע שם הוי"ה נקרא "שם

העצם", ומאיזו המשכה אלקית אין צד הטומאה יכול לינוק שפע? * מאחר שקדושת השבת קיימת כבר מצד עצמה - מהו פשר "קידוש השבת" על ידי בני ישראל? * האם יתכן להמשיך אל העולם ולגלות בו את האור האלקי המובדל ומרומם לגמרי מן העולם? * מהי מטרת ההעמקה בהבנת ענינו של "אור" לעומת "מאור", כפי המבואר באריכות בחסידות? * איזו התבוננות יכולה להביא את האדם לידי ביטול מוחלט של כל רצונותיו לאלקות? * האם מסירות נפש פירושה מסירת החיים למען ה', ומהי העבודה הנקראת "למסור נפשו באחד"? * איזו עבודה רוחנית נדרשת בששת ימי המעשה, וכיצד היא מהווה הכנה והכשרה לאור האלקי המאיר בשבת? * האם כל "אתערותא דלעילא" תלויה ב"אתערותא דלתתא", ומה חלקה ותרומתה של עבודת האדם ביחס לקדושת השבת הנמשכת מצד עצמה? * מדוע הזהירות מדיבורי חולין כה חיונית בשבת? * המדרגות השונות בקדושת השבת - המשכת אור אלקי שלמעלה מגדרי העולם

ד"ה ויחלום תש"ח 293

מדוע נמשלה התפילה ל"סולם", מהם שלבי העליה ב"סולם" זה, וכיצד בא הדבר לידי ביטוי בתוכנם של חלקי התפילה השונים? * מה מהות החילוק בין אופן התקשרות האדם לאלקות בלימוד התורה לאופן התקשרותו בעבודת התפילה? * כיצד משתקפת ההתעלות מעולם לעולם, בין ארבעת העולמות עשיה יצירה בריאה ואצילות - בעבודת הנפש? * האם זהירות מעבירות מצד יראת העונש היא דבר טוב ורצוי או דבר המושלל בתכלית בכל שלב של עבודת ה'? * האם עבודה שמעורבת בה פניה אישית שייכת לגמרי לצד הקליפה וה"רע" או שהיא רק דרגה פחותה בצד ה"טוב"? * כיצד משפיעים ההתרחשויות בספירת המלכות - שורש נשמות ישראל - למעלה על הנעשה בנפשותיהם של בני ישראל בעולם? * מהו הגורם מפעם לפעם להתעוררות פתאומית של הרהורי תשובה או אהבה לה' בנפש האדם, והאם מדובר בהתעוררות של שקר - מאחר שלא באה מצד יגיעת האדם? * מאיזה נפש מקורן של מדות טובות הקיימות ביהודי מטבעו? * מה ההבדל בין "הנפש הבהמית" ל"נפש הטבעית", מי מהן ממונה על חיות הגוף הגשמי ומהי "הנפש השכלית"? * מה ההבדל בין השגת הנפש הבהמית להשגת הנפש האלקית בעניני אלקות, והאם יש בענין זה חילוקי מדרגות בין נשמות ישראל, ובין הנשמה בטרם ירידתה למטה לנשמה לאחר התלבשותה בגוף? * כיצד ניתן להוכיח את עובדת היותם של הנבראים בטלים לגמרי למקורם האלקי ונשלטים על ידו בכל מעשיהם, והאם הדבר סותר את כח הבחירה החופשית? * האם יתכן שהתבוננות שכלית תעורר את גילוי הדבקות העל-שכלית באלקות שמצד עצם הנשמה? * חלקי התפילה השונים - דרגות שונות של התבוננות והכרה בביטולם של הנבראים לאלקות, בהקבלה למדרגותיהם של העולמות העליונים

תוכן פרקי המאמר:

- א. "עיקר שכינה" – "בתחתונים". יבאר דכוונת בריאת העולמות – שיהיה "דירה בתחתונים", ונעשה על ידי "אתכפיא" ו"אתהפכא", שממשיך אור הסובב, שזהו "בכולהו עלמין" בשוה.
- ב. יבאר ענין הקרבנות בעבודה, ד"אדם כי יקריב" צריך להיות "מכם קרבן". "אש שלמעלה" ו"אש מלמטה" – אהבה דנפש האלקית ודנפש הבהמית. אהבה דנפש הבהמית באה על ידי התלכשות נפש האלקית בנפש הבהמית.
- ג. יבאר ד"רוח שטות" – תוקף התאוה ונפש הבהמית בכלל – מכסים על האמת וגורמים העדר הרגש האלקות, ועילוי המצות ופחיתות הריחוק מהם.
- ד. ימשיך ד"רוח שטות" מכסה רק על מדות דנפש האלקית ולא על עצמותה ועצם ההתקשרות.
- ה. יבאר שטות והמיה למעלה ממעם ודעת – דקדושה, וכמו הפשטת הרגש השכל והמדות בעת הנבואה. המשכן – מ"עצי שמים", "אתהפכא" דשטות דלעומת-זה לשטות דקדושה, ועל דרך זה בעבודת כל אחד ואחד.

ד"ה באתי לגני ה'תש"י

בס"ד, שבת פרשת בא יו"ד שבט, ה'תש"י
יאר-צייט כבוד אמו זקנתו הרבנית הצדקנית מרת רבקה נ"ע ז"ע

באתי לגני אחותי כלה.

ואיתא במדרש רבה (במקומו³): "לגן אין כתיב כאן אלא לגני, לגנוני, למקום שהיה עקרי בתחילה", ד"עיקר שכינה בתחתונים היתה", ועל ידי חטא

הקרבנות והקטורת שבבית המקדש).

3. כלומר, בשיר השירים רבה על אתר (וראה גם תנחומא פקודי ז. בראשית רבה פרשה יט, ז. במדבר רבה פרשה יג, ב). בקטעים דלהלן בפנים מופיעים כמה וכמה פרטים מתוך דברי המדרש שם, וזה לשון המדרש:

"באתי לגני, אמר ר' מנחם חתניה דר' אלעזר בר אבונה בשם ר' שמעון בר' יוסנה, "באתי לגן" אין כתיב כאן אלא "לגני", לגנוני [בתיבת "לגני" שבכתוב מופיעה נ' דגושה הנדרשת כשתי נוני"ן (ראה פירוש רש"י וישלח לג, יא; לד, טז ועוד); ו"לגנוני" היינו "לחופתי", "כילת חופת חתנים" - עץ יוסף לבמדבר רבה שם], למקום שהיה [בו] עיקרי מתחילה [כלומר, מכך שלא נאמר "לגן" סתם אלא "לגני" - לגן שלי - מובן שמדובר ב"גן" שהיה מקומו של הקב"ה עוד קודם בואו לשם בעת שבה עוסק הפסוק - בעת השראת השכינה במקום המקדש (כנ"ל בהערה הקודמת)]. ועיקר שכינה לא בתחתונים היתה?! הדא הוא דכתיב [זהו שכתוב (בראשית ג, ח - מיד לאחר חטא עץ הדעת)] "וישמעו את קול ה' אלקים מתהלך

1. שני המאמרים שלפנינו הם חלקו הראשון של ה"המשך" המכונה "באתי לגני תש"י" (הכולל שני מאמרים נוספים). "המשך" זה יצא לאור בכמה קונטרסים בשנת ה'תש"י (ולאחר מכן - בספר המאמרים ה'תש"י).

כמה מהעניינים המבוארים במאמר מבוססים על המבואר בספר המאמרים תרנ"ח ע' רח ואילך. וראה עוד: ספר המאמרים תרצ"א ע' קפו ואילך. ספר המאמרים תרצ"ט ע' 127 ואילך.

2. שיר השירים ה, א.

פסוק זה הוא דבריו של הקב"ה כלפי כנסת ישראל - ה"כלה" שלו, הנקראת בפיו גם "אחותי" (מלשון אחוה ו"חיבה יתירה" - מצודת דוד לעיל ד, ט), ובו הוא מבשר על ביאתו אל ה"גן" המיועד עבורו (והוכן על ידי ה"כלה", כמתואר בפסוקים הקודמים). ובמפרשים על אתר מבואר שהכוונה היא לבית המקדש (וראה בהמשך הפסוק כאן אודות הנאתו מפירות הגן, ובמדרש דלהלן בפנים מתבאר שהכוונה היא לעבודת

עץ הרעת "נסתלקה השכינה מארץ לרקיע", ועל ידי חטא קין ואנוש נסתלקה השכינה מרקיע א' לב' וג', ואחר כך בדור המבול נסתלקה מרקיע ג' לד'. וכדאיתא במדרש רבה: על פסוק "וישמע את קול ה' אלוקים מתהלך בגן" - "אמר ר' אבא מהלך אין כתיב כאן אלא מתהלך, קפיץ ואזיל קפיץ ואזיל".⁵ ואחר כך עמדו שבעה צדיקים והורידו את השכינה למטה, אברהם זכה והוריד את השכינה מרקיע ז' לו', ויצחק מו' לה', עד כי משה שהוא השביעי (ו"כלל השביעין חביבין"⁶) הורידו למטה בארץ.

עמד קהת והורידה משלישי לשני, עמד עמרם והורידה משני לאחד, עמד משה והורידה לארץ.

אמר ר' יצחק הרא הוא דכתיב [=זהו שכתוב (תהלים לז, כט)] צדיקים ירשו ארץ וישכנו לעד עליה... הצדיקים השכינו שכינה לארץ, מה טעם "צדיקים ירשו ארץ"? "וישכנו לעד עליה", ישכנו לשכינה עליה, "שוכן עד וקדוש שמו" [ישעיה נז, טו]. פירוש, "לפי הפשט קשה ורומה כאילו כתיב "ורשעים לא ישכנו ארץ", והיכן הם שוכנים?! לכן דורש אל תקרי וישכנו אלא וישכנו, ואת מי ישכנו? "לעד עליה", פירוש לשכינת ה' הנקרא שוכן עד, והוא כאילו כתיב צדיקים ירשו ארץ וישכנו שוכן עליה" - יפה תואר לבראשית רבה שם; ו"ישכנו" נדרש בלשון כפולה - "כמו וישכנו, ולשון שכינה, כלומר וישכנו השכינה" - מתנות כהונה לבמדבר רבה שם. ואימת שרת שכינה עליה? ביום שהוקם המשכן.

4. ראה במובא ובמצוין לעיל בהערה הקודמת.

5. = קופץ והולך, קופץ והולך.

כלומר, דיוק הלשון "מתהלך בגן" ולא "מהלך בגן", משמעותו היא שהקב"ה הסתלק והתרחק מן ה"גן" כתוצאה מהחטא.

6. ויקרא רבה פרשה כפ, יא: "כל השביעין חביבין לעולם". כלומר, לעולם מי שמספרו שבע בתוך מנין כלשהו - יש בו חביבות ומעלה (ראה פירוט דוגמאות במדרש שם). - ראה גם בן סוף מאמר דיבור המתחיל החודש הזה ת"ש (ספר המאמרים ה'ת"ש ע' 29).

בגן", אמר ר' אבא, "מהלך" אין כתיב כאן אלא "מתהלך", מקפץ וסליק [=ועולה] מקפץ וסליק [כלומר, אילו נאמר "מהלך" היתה המשמעות "שהיה מהלך בתוך הגן", אך "מרכיב מתהלך בלשון מתפעל משמע... שעושה עצמו (כאילו מהלך ממש בגן)... אף על פי שאינו כן... אלא מקפץ והולך, שהיה משתמט ומסלק ועולה בחטא אדם הראשון, וכמתפעל על ידי אחרים, וממילא ילפינן דקודם החטא עיקר שכינה היה בתחתונים" - עץ יוסף; ו"מקפץ וסליק" פירושו "שלא עלה בבת אחת, אלא היה מתהלך מעט מעט מהארץ לרקיע ומרקיע לרקיע" (כדלהלן בדברי המדרש) - יפה קול].

חטא אדם הראשון נסתלקה השכינה לרקיע הראשון [רוצה לומר... אף על פי שעלתה מהארץ, עדיין היתה ברקיע הראשון והיתה קרובה לארץ להתפשט ניצוצי אורה למטה ולהשגיח בה], ורק בחטאים הבאים "היתה עולה ומתרחקת עד שכמעט לא האירו ניצוצי אורה למטה, שהסתיר פניו מהם לגמרי כמעט" - עץ יוסף לתנחומא פקודי שם, חטא קין נסתלקה לרקיע השני, חטא אנוש נסתלקה לרקיע השלישי, חטא דור המבול נסתלקה לרקיע הרביעי, חטא דור המגדל [של בבל] נסתלקה לרקיע החמישי, חטאו אנשי סדום נסתלקה לרקיע הששי, חטאו המצרים בימי אברהם [דשטופי זימה היו שחמדו את שרה ולקחה פרעה" - עץ יוסף] ונסתלקה לרקיע השביעי. כנגדן עמדו שבעה צדיקים [בן אחר בן] והורידו לארץ, זכה אברהם הורידה משביעי לשישי, עמד יצחק והורידה מששי לחמישי, עמד יעקב והורידה מחמישי לרביעי, עמד לוי והורידה מרביעי לשלישי,

ועיקר גילוי אלקות היה בבית המקדש, דכתיב: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד"¹⁰.

וזהו "צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה", דצדיקים "יירשו ארץ" שהוא גן עדן¹¹ - מפני מה? לפי שהם "משכינים" (היינו ממשיכים)¹² בחינת "שוכן עד"¹³ מרום וקדוש¹⁴, שיהיה בגילוי למטה¹⁵.

וזהו "באתי לגני, לגנוני, למקום שהיה עיקרו בתחילה" - ד"עיקר שכינה¹⁶ בתחתונים היתה".

בתחתונים". וראה לקוטי תורה ואתחנן ט, א. תורת מנחם חלק כב ע' 101-2).

12. כלומר "מושכים" ומביאים את האור מטה, לשרות ולהאיר בגלוי במקום תחתון.

13. להעיר בענין הבחינה האלקית הנקראת בשם "עד" [שהיא הנרמזת כאן בכתוב "וישכנו לעד עליה" (ראה ספר המאמרים באתי לגני שם ע' שכד, שנט; חלק ב ע' תקנא)] מזהר חלק ב ריש פרשת וארא ובביאורי הזהר (לארמו"ר האמצעי) על דברי הזהר שם - לז, ד ואילך. לקוטי תורה, מאמר ד"ה אלה פקודי פרק ו - ד, ד ואילך, ובביאורו (של המאמר הנ"ל, המופיע שם לאחריו) פרק ד - ז, ב ואילך (וראה ספר המאמרים באתי לגני שם ע' תקצו הערה 27).

14. נוסח שחרית לשבת ויום טוב.

15. כלומר, הצדיקים בעבודתם (ועל דרך זה כל אחד מישראל, שהרי "ועמך כולם צדיקים" (ישעיה ס, כא. וראה סנהדרין צ, א) - ספר המאמרים באתי לגני, חלק ב ע' תעט ועוד) ממשיכים ומגלים בעולם בחינה אלקית שמצד עצמה היא מרוממת ומובדלת לגמרי מגדרי העולם ("מרום וקדוש") ואינה גלויה בו מצד עצמה, וכפי שיבואר להלן בפנים באריכות.

16. ראה ספר המאמרים באתי לגני, חלק א ע' ז באריכות, שהלשון "עיקר שכינה" מורה על אור אלקי המרומם לגמרי מגדרי העולמות, ולא על האור השוכן ושורה בגלוי בעולמות מצד עצמם ("שכינה" סתם).

7. הורדת השכינה לעולם פירושה שנעשה גילוי אלקות בעולם, ועל כך מבאר כאן (ראה לעיל הערה 2 ובמצוין לעיל הערה 3) - שפעולת הורדת השכינה אל העולם הזה שעל ידי משה (ש"הורידו למטה בארץ") מתממשת בעיקר על ידי בית המקדש והעבודה בו, וכפי שיבואר להלן בפנים בהרחבה.

8. תרומה כה, ח.

9. דרשה זו על הפסוק מובאת בלקוטי תורה ראש פרשת נשא (כ, ב) ובמקומות נוספים בשם רז"ל. וראה גם ראשית חכמה שער האהבה פרק ו קרוב לתחילתו (ד"ה ושני פסוקים). אלשיך על הפסוק תרומה שם. של"ה שער האותיות אות ל; מסכת תענית ריש ד"ה מענין העבודה; תורה שבכתב שכה, ב; שכו, ב. ועוד. ועיין בלקוטי שיחות חלק כו, תרומה א הערה 45.

10. הרי שעל ידי בית המקדש שורה השכינה בכני ישראל - דהיינו שמתגלה ומורגשת בהם בגלוי, "גילוי אלקות" (ולהלן יבואר כיצד הדברים מתפרשים כלפי "בית המקדש" הרוחני שבנפשו של כל אחד מישראל).

11. "ארץ" רומז על הביטוי "ארצות החיים" האמור על גן עדן (שמות רבה פרשה כה, ח) - ספר המאמרים באתי לגני, חלק א ע' רד (וראה שם חלק ב ע' תרכב, שכוונת הדברים היא "לא לעולם הנשמות כמו שהם בלא גופים, אלא להגן-עדן כמו שהוא בארץ הגשמי, שהיה בו אדם הראשון (בגופו הגשמי) קודם החטא, שאז היתה עיקר שכינה

והענין הוא¹⁷, דהנה תכלית הכוונה בבריאת והתהוות העולמות - ד"נתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים¹⁸, שיהיה גילוי אלקות למטה על ידי עבודת האדם¹⁹, על ידי "אתכפיא" ו"אתהפכא"²⁰, דנשמה תרד למטה להתלבש בגוף ונפש הבהמית, והם יעלימו ויסתירו על אור הנשמה, ובכל זה²¹ תפעול הנשמה בירור וזיכוך הגוף ונפש הבהמית, וגם חלקו בעולם²².

וזוהו "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", "בתוך כל אחד ואחד", והוא²³ על ידי העבודה בעבודת הביירוים²⁴, בבחינת "אתכפיא" ו"אתהפכא", וכמאמר

בתחתונים - היא בשני שלבים, הנקראים בתורת הסוד "אתכפיא" (מלשון כפיה) ו"אתהפכא" (מלשון הפיכה): תחילה האדם שולט על גופו הגשמי ונטיותיו החומריות, נפשו הבהמית (ראה אודותיה להלן פרק ב), וכופה אותם לנהוג כרצון נשמתו האלקית (כלומר, בשעה זו נפשו הבהמית עורנה מתאוה לתענוגים גשמיים, אלא שהיא "מכופפת" עצמה ונכנעת תחת שלטון הנשמה, לשמש ככלי שרת בידה לעבודת ה'), ולאחר מכן מגיע האדם למדרגה נעלית יותר - שמשנה והופך את טבע נפשו הבהמית להמשך לאלקות, היינו שתמורת חשקה בתענוגים גשמיים תהיה בה משיכה פנימית לענינים רוחניים, לדבקות בה' ולמילוי רצונו.
21. = ובכל זאת.

22. מעבר לזיכוך האדם עצמו - גופו ונפשו הבהמית - מוטלת על כל אחד גם העבודה לזכך ולתקן את סביבתו ואת עניני העולם הגשמיים והחומרים שעמהם הוא בא במגע והם שנפלו ב"חלקו" במלאכת עשיית העולם כולו "דירה" לה'.

23. המשך הלשון כאן בא לבאר מהי העבודה הפועלת את השראת וגילוי האור האלקי בנבראים - "ושכנתי בתוכם, בתוך כל אחד ואחד".

24. עבודת זיכוך ותיקון הגשמיות נקראת בתורת הסוד "עבודת הביירוים", כי תוכן עבודה זו הוא "לברור" ולגלות את הניצוצות האלקיים המעורבים ומוסתרים בתוך עניני העולם הגשמי, כלומר, להסיר ולסלק מכל פרט בבריא את החלק הרע והתכונה השלילית שבו - היותו מסתיר על האמת

17. בהמשך הפרק תבואר מהותו של האור האלקי המרומם מגדרי העולמות, ומהותה של העבודה הרוחנית הפועלת את התגלותו בעולמות. ובפרק הבא יבואר כיצד שייכים הדברים לעבודה הנעשית בבית המקדש (וכן לענינה של עבודה זו ב"בית המקדש" הרוחני והפנימי שבכל אדם).

18. ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. במדבר רבה שם, ו. תניא פרק לו. לקוטי תורה פקודי דלהלן הערה 25. ועוד.

19. כלומר, משמעות דברי חז"ל אלו היא שכל מטרתו של הקב"ה בבריאת ה"תחתונים" - "עולם הזה הגשמי והחומרי ממש" ש"הוא התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו יתברך וחושך כפול ומכופל, עד שהוא מלא קליפות וסטרא אחרא שהן נגד ה' ממש לומר אני ואפסי עור" (תניא שם) - היא משום ש"תאותו" של הקב"ה מתמלאת כאשר האדם על ידי עבודתו בזיכוך עצמו וסביבתו יהפוך עולם תחתון זה למקום שבו שורה הקב"ה בגלוי, והאמת האלקית תורגש בו באופן מוחלט ובכל כחה, "ופירוש שיהא לו דירה היינו שיומשך ויתגלה למטה גם בתחתונים... בחינת אחדות פשוט, וידור בתחתונים כמו שהוא דר בעצמותו כביכול, שזה נקרא בשם דירה, על דרך משל אדם הדר בבית חבירו - (שמשמעות היותו "דר" שם היא) שכל מהותו שם בבית חבירו כמו שהוא דר בביתו" (מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה חלק א' ע' תפט), "שעצמותו [של הדר בדירה] מתגלה בה" (אור התורה בלק ע' תתקצו).

20. עבודתם של הנבראים בזיכוך גשמיותם עד שיהיו כלי לכך שיתגלה ויורגש בהם האור האלקי - בבחינת "דירה

"כד²⁵ אתכפיא סטרא אחרא אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא בכולהו עלמין"²⁶. והנה מה שכתוב "בכולהו עלמין" - הכוונה על מדריגת האור והוא "בכולהו עלמין" בשווה, והיינו אור ה"סובב כל עלמין" שמאיר בכל העולמות בשווה²⁷.

הגילוי הוא "בבחינת התנשאות ורוממות, כמו המלך שמרומם על עמו גם כשמתגלה אליהן". וראה עוד בספר המאמרים אעת"ר ע' קנו, ובספר המאמרים באתי לגני שם ע' יג.

27. בהארט האור האלקי לעולמות יש שתי בחינות - "ממלא כל עלמין" ו"סובב כל עלמין" (ראה זהר חלק ג רכה, א): "ממלא כל עלמין" הוא האור האלקי היורד ומתלבש בתוך העולמות באופן שנוכחותו מורגשת בפנימיותם, וזאת על ידי כך שהאור מתחלק לסוגי הארות שונים ורבים שכל אחד מהם מצומצם ו"מותאם" ליכולת כלי התפיסה של פרט אחר בבריאה בהתאם לחילוקים בין הנבראים במדרגתם הרוחנית, (כמשל פרטי חיות הנפש השונים השורים באופן מורגש באברי הגוף השונים, כל אחד בהתאם לתפקידו ותכונותיו), כמבואר להלן בפנים בפרטיות; ואילו "סובב כל עלמין" הוא האור האלקי השורה בעולמות בעודו נותר "מרום" ומופשט מהגדרותיהם של הנבראים לגמרי, עד שנדמה כאילו אינו אלא "סובב" ו"מקיף" אותם מבחוץ ואינו נמצא בתוכם (כמשל נקודת החיות הכללית של הנפש, המופשטת מפרטי התכונות השונות שבחושי הגוף הגשמי, ובשל כך היא אינה מורגשת בגלוי באברי הגוף), דהיינו שאור זה מאיר בעולמות כמות שהוא ללא כל "התחלקות" בהתאמה ליכולת תפיסתם, וממילא הארתו היא בכל העולמות כולם באופן שווה ואחיד.

ועל כך מבואר כאן שהלשון "אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא בכולהו עלמין" משמעה גילוי של בחינה מרוממת ומופשטת השווה בכל העולמות - אור ה"סובב כל עלמין" דוקא (וראה בפרטיות יותר בספר המאמרים שם ע' יב-ג, שהבחינה הנקראת בדרך כלל "סובב כל עלמין" היא בחינה שלמרות רוממותה יש לה עדיין שייכות כלשהי לגדרי העולמות; אולם במאמר זה כוונת הדברים היא לאור נעלה עוד יותר, שאינו בגדר עולמות כלל").

האלקית או אף מתנגד לה (דהיינו לבטל מן הנבראים את תחושת ה"ישות" והפירוד מאלקות שישנה בהם מטבעם), ולמצוא את התכונה הטובה והחיובית המסתתרת בו - שימוש ככלי שרת לגילוי האמת האלקית ומימוש רצון ה'; אשר על ידי כך מתעלים דברים תחתונים אלו ומתחברים אל הקדושה. ובפרק הבא תבואר שייכותה של עבודה זו לעבודת בית המקדש.

25. ראה תניא פרק כז. לקוטי תורה ריש פרישת פקודי - ג, א. שם פרישת חוקת ד"ה על כן יאמרו פרק ב - סה, ב ואילך (במקומות אלו הובאו גם מקורות שונים למאמר זה בדברי הזהר).

26. = כאשר נעשית כפיה לסטרא אחרא (כלומר, הצד האחר - הצד המנוגד לקדושה) מסתלק ומתרומם כבודו של הקב"ה בכל העולמות.

ובתורה אור ויקהל המצוין להלן הערה 52: "אין זה ענין סילוק האור ממש ח"ו, דאם כן מאי מעליותא [=מה המעלה והשבח בכך], אלא אדרבה ודאי היא המשכת וגילוי אור אין סוף ב"ה, רק שהוא בחינת גילוי אור הסובב כל עלמין (כמבואר להלן בפנים ובהערה הבאה ענינו של אור זה) שומצד רוממותו של אור זה] אי אפשר שיהיה הגילוי בפנימיות בתוך הכלי, כי אם בבחינת רוממות, ולכן נקרא אסתלק - כאילו האור מתגלה רק מעט ומסתלק", שכן "מהות המשכה זו הרי אינה בהתלבשות בהעלמין, רק בחינת רוממות והתנשאות עליהם".

ובאור התורה שלח ע' א'תשפא מבואר שזהו "גילוי האין סוף ב"ה ביתר שאת" ובאופן שכל העולמות "מזדככים... עד שאינן מסתירים על גילוי האור, וממילא יהיה הגילוי בכל פרטי הנשמות ומלאכים" שבהם, "ומה שקרא לגילוי אור אין סוף בלשון אסתלק" הוא "מפני שגילוי זה הוא גילוי אור חדש" מבחינה המרוממת לגמרי מן הנבראים, ולכן